

LOGISTYKA JAKO ELEMENT STRUKTURALNY GOSPODARCZYCH PODSTAW BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWA

W czasie ostatnich dwóch dekad również w organizacji i działaniu służb zabezpieczających wojska dokonały się zasadnicze przeobrażenia. Przed tym okresem w naszej armii funkcjonowały służby kwatermistrzowskie i służby techniczne. W czasie pokoju na czele stali kwatermistrz i szef służb technicznych – od szczebla samodzielnego batalionu – pułku, w randze zastępców dowódcy. Na czas „W” kierowanie tyłami przejmował kwatermistrz, on też dowodził na TSD (KSD).

Po zmianach ustrojowych w państwie w 1989 r., konsekwentnie zaczęła się transformacja gospodarki trwająca zresztą do chwili obecnej. Należało także przebudować struktury i organizację wojsk, aby uczynić ją kompatybilną ze strukturami NATO oraz Unii Europejskiej. Pociągnęło to za sobą likwidację pionu kwatermistrzowsko-technicznego i rozpoczęło organizację struktur logistycznych. Przed zasadniczą przebudową pionu kwatermistrzowski i techniczny, transportowy, infrastruktury oraz medyczny dysponowały w skali wojska ogromnym potencjałem, stanowiącym w 1989 r. na szczeblu operacyjnym 28% wczesnego stanu Sił Zbrojnych. Na pion stacjonarny składało się wówczas 1090 jednostek, w których było 145 000 stanowisk. Do końca lat dziewięćdziesiątych rozformowano 980 z nich wraz ze 115 000 etatów. Udział logistyki w stanie SZ zmniejszył się do 12%, a liczbę instytucji zajmujących się tą problematyką w MON zredukowano o około 60%, mimo podziału wcześniejszych struktur zarządzania na część cywilną i wojskową¹. Logistyce zaczęto stopniowo nadawać taką strukturę i formę, aby mogła sprostać zadaniom wynikającym z jej definicji. Oczywiście jest, że pojęcie logistyka wraz ze zmianami w armii, ale przede wszystkim w związku ze stopniową i postępującą prywatyzacją gospodarki, pojawieniem się coraz większego i prężniejszego sektora prywatnego zaczęło się stopniowo rozwijać i znajdować należne sobie miejsce i rangę w gospodarce narodowej, a tym samym w państwie.

Ze względu na ewolucyjny i interdyscyplinarny charakter koncepcji logistycznego zarządzania w literaturze przedmiotu funkcjonuje wiele definicji

¹ J. Bielecki, *Nowy model dla logistyki*, „Polska Zbrojna” 1999 nr 15, s. 16-17.

logistyki, które podkreślają różne jej aspekty i możliwości. Przytoczę kilka z nich w moim odczuciu bardzo charakterystycznych, np. D. Kisperska-Moroń w „*Elementach logistyki*” wydanej w 1992 r. w Katowickiej Akademii Ekonomicznej traktuje logistykę jako kompleksową wiedzę o procesach logistycznych jako procesach przepływu produktów związanych z każdą działalnością gospodarczą oraz o sposobach skutecznego zarządzania tymi procesami. Natomiast M. Christopher w „*Logistyce i zarządzaniu łańcuchem dostaw*” wyd. Polskie Centrum Doradztwa Logistycznego w 2000 r. przedstawia logistykę jako proces strategicznego zarządzania zaopatrzeniem, przechowywaniem i transportem materiałów, części oraz gotowych produktów (wraz z odpowiednią dokumentacją) w ramach organizacji oraz przez jej kanały marketingowe, zapewniający maksymalizację obecnych i przyszłych zysków oraz najbardziej efektywną realizację zamówień.

Zarówno z tymi przytoczonymi jak i wieloma innymi definicjami można by się zgodzić lub też polemizować czy obejmują one w pełni wszelkie aspekty zagadnienia. Każdy przedstawia i formułuje definicje według przyświecającej mu wizji. Osobiście za najpełniejsze zobrazowanie logistyki z punktu widzenia opisywanego tematu, a więc umiejscowienia jej jako elementu strukturalnego gospodarczych podstaw bezpieczeństwa państwa przyjmuję za „*Słownikiem z zakresu bezpieczeństwa narodowego*” wyd. AON pojęcie „logistyki jako zarządzanie łańcuchem dostaw, przepływu materiałów i towarów od jego oryginalnego źródła do postaci w której jest konsumowany przez ostatecznego klienta, przy czym zakres zasilania obejmuje zasilanie: materiałowe, techniczne, medyczne, transportowe i gospodarczo-bytowe”. Idąc dalej za „*Słownikiem*” można by wyodrębnić logistykę obronną jako część gospodarki obronnej zajmującą się przygotowaniem i użyciem środków i usług będących w dyspozycji państwa i przeznaczonych do zaspokojenia jego potrzeb obronnych. Można by jeszcze wyodrębnić idąc dalej logistykę wojskową związaną jak najściślej z armią.

Jasnym i zrozumiałym wydaje się, że należy logistykę traktować jako całość. Nie da się wyodrębnić całkowicie oddzielnych pionów np. armii, policji, przemysłu itd. Jest to jeden z tych elementów gospodarki, gdzie wszystkie te uwarunkowania jak i szereg innych nawzajem się przenikają, uzupełniają i oddziałują na siebie.

Realizacja zadań logistycznych może mieć oczywiście miejsce zarówno w skali mikroekonomicznej (na poziomie jednego nawet przedsiębiorstwa), jak i w skali makroekonomicznej (np. w gospodarce danego kraju). Na przełomie XX i XXI wieku nastąpił gwałtowny rozwój logistyki. To w połączeniu

z rewolucją naukowo-techniczną, a zwłaszcza informatyczną spowodowało, że rozwijane niegdyś śmiało wizje racjonalizowania przepływu produktów i usług pomiędzy państwami i kontynentami stały się możliwe dzięki logistyce. W dobie powszechnej globalizacji logistyka zaczyna odgrywać coraz istotniejszą rolę w funkcjonowaniu nie tylko pojedynczych przedsiębiorstw, ale coraz częściej także w całym systemie gospodarczym danego kraju, a nawet świata. Coraz częściej mówi się o wyodrębniającym się i nabierającym znaczenia sektorze logistycznym jako o jednym z sektorów mających swój udział w generowaniu dochodu narodowego. Według analizy przeprowadzonej przez Wydział Statystyki ONZ sektor logistyczny został jednoznacznie wyodrębniony jako sektor gospodarczy i jako przedmiot statystyki gospodarczej w USA i w Singapurze. Oddziałuje on jak wszystkie inne sektory gospodarcze na ekonomię, społeczeństwo, przestrzeń i przyrodę. Oczywistym jest, że te czynniki oddziałują także w ramach sprzężenia zwrotnego na logistykę. Według *Estimation of Global and National Logistics Expenditures w 2002 r.*:

- udział branży logistycznej w światowym PKB wynosił 13,8% (w pierwszej dekadzie XXI w. – 5,4 bln euro),
- roczne wydatki na logistykę w Europie i Ameryce Północnej kształtowały się na poziomie ok. 1 bln euro w każdym z tych regionów,
- w Unii Europejskiej logistyka stanowi 13% PKB (przy uwzględnieniu całokształtu czynności logistycznych).

Wszystko to mówi o stopniowym wzrastaniu roli logistyki i jej stopniowym coraz szybszym i coraz głębszym oddziaływaniu i współdziałaniu z innymi sektorami gospodarki narodowej. Wzrasta zainteresowanie makroekonomicznymi aspektami logistyki i badaniem zależności zachodzących na styku działalności produkcyjnej, handlowej, transportowej. Zależności te stają się zaczynem do wykreowania nowego rodzaju polityki gospodarczej państwa, nazwanej polityką logistyczną. W krajowej literaturze przedmiotu za twórcę tego pojęcia uznaje się prof. Jarosława Witkowskiego z Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Według niego w systemie interwencyjnym działań rządu polityka logistyczna powinna zostać usytuowana na centralnym miejscu. Takie umiejscowienie nie zmienia wzajemnych zależności i wzajemnego przenikania się z pozostałymi politykami. Polityka logistyczna nie może być nigdy niezależna i oderwana od innych polityk. Pełni jednak ona w jakimś sensie rolę wiodącą przenikającą i wiążącą inne.

Wszelkie elementy ukazane wcześniej związane są z całą gospodarką państwa i w mniejszym lub też większym stopniu wpływają na podstawy jego bezpieczeństwa. Cały system gospodarczo-obronny, którego formuła jest pochodną

polityki gospodarczo-obronnej państwa, realizuje zadania związane z zapewnieniem materialnych podstaw wykonania zadań obronnych oraz tworzenia warunków przetrwania ludności w sytuacjach kryzysu i wojny. Podstawowe zadania ogniw gospodarczych – zarówno państwowych, jak i prywatnych – w dziedzinie obronności, to tworzenie i utrzymywanie rezerw państwowych na potrzeby obronne, zapewnianie uwzględniania wymagań obronnych w realizacji polityki przestrzennego zagospodarowania kraju, utrzymywania infrastruktury obronnej, a także prowadzenia prac badawczo – rozwojowych na rzecz obrony państwa. Jedną ze szczególnie ważnych ich funkcji jest uczestnictwo w wykonywaniu zadań na rzecz wsparcia sił sojuszniczych, przybywających, rozwijanych i prowadzących operacje na terytorium Polski, a także realizacji sojuszniczych inwestycji obronnych zarówno w Polsce, jak i innych państwach członkowskich NATO. Wśród ogniw gospodarczo-obronnych istotne miejsce zajmuje przemysł obronny. Dla utrzymywania jego potencjału na poziomie niezbędnym z punktu widzenia potrzeb obronnych konieczna jest stosowna restrukturyzacja i unowocześnianie oraz rozwijanie jego ściślej współpracy z analogicznymi przemysłami państw NATO i Unii Europejskiej.

Kategorią nieodłącznie związaną z kwestiami gospodarczych podstaw obronności i bezpieczeństwa są zadania gospodarczo-obronne. Stanowi je całość przedsięwzięć realizowanych przez przedsiębiorców na rzecz obronności i bezpieczeństwa państwa na podstawie przepisów ustawy o powszechnym obowiązku obrony RP oraz aktów wykonawczych do ustawy.

W skali państwa sfery bezpieczeństwa nie da się oddzielić od bezpieczeństwa ekonomicznego. Jako społeczeństwo nie zawsze mieliśmy pełną tego świadomość. Powszechnie uważano, że domeną bezpieczeństwa i obronności zajmuje się głównie Armia. Zmiana świadomości społecznej następuje stopniowo. Obecnie sprawy szeroko pojętego bezpieczeństwa stały się dziedziną badań naukowych i występują daleko poza mury uczelni wojskowych. Poziom myślenia o bezpieczeństwie jest oczywiście różny w różnych grupach społecznych, różnie też pojmuje się jego istotę. Życie dostarcza wielu przykładów wskazujących, że świadomość ekonomiczna społeczeństwa i kultura rozumienia pojęć ekonomicznych, a także bezpieczeństwa ekonomicznego w pojęciu minimalnym od własnej rodziny po maksymalne w sferze rozumienia interesów państwa, Europy i świata powoli ale systematycznie wzrasta. W kulturze społecznej synonimem pojęcia „bezpieczeństwo” jest dom. Marian Cieślarczyk w artykule „*Kulturowe uwarunkowania budowy bezpieczeństwa ekonomicznego*” (Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania, Siedlce 2008) przedstawia schematyczne ujęcie bezpieczeństwa jako dom oraz piramidę bezpieczeństwa

z podwalinami, u podstawy której leży także bezpieczeństwo ekonomiczne państwa.

Rozpatrując pojęcie gospodarczych podstaw bezpieczeństwa państwa (GPB) (nazywanych także gospodarczymi podstawami obronności) należy wskazać, iż gospodarka narodowa każdego państwa w części realizuje zadania obronne. Oznacza to jednocześnie, że w niej dają się wyróżnić obszary o różnym stopniu przydatności do zaspokojenia potrzeb obronnych państwa. Zmieniają się one w zależności od poziomu bezpieczeństwa państwa oraz od intensywności zagrożenia konfliktem i ich charakteru. Wyodrębnia się je ze względu na obronność państwa w oparciu o kryteria ekonomiczne, które formułuje ekonomia, rozpatrująca gospodarkę przez pryzmat możliwości zaspokojenia różnorodnych i konkurujących ze sobą potrzeb społecznych i dająca odpowiedź na pytania: które z posiadanych zasobów i w jakiej części można przeznaczyć na potrzeby obronności (bezpieczeństwa) państwa? oraz o kryteria obronne, które to formułuje ekonomika obrony (czy też szerzej ekonomika bezpieczeństwa), która rozpatruje tę samą gospodarkę z punktu widzenia jej zdolności do zaspokajania potrzeb obronnych państwa. Dąży ona do określenia przydatności zasobów do zaspokojenia potrzeb obronnych i bezpieczeństwa.

Patrząc na GPB według kryterium definicyjnego wskazać trzeba, że tworzy je ta „część gospodarki narodowej państwa, która w ograniczonym lub pełnym zakresie realizuje zadania na rzecz jego obronności i bezpieczeństwa. Jest nią ten obszar gospodarki narodowej który służy wyłącznie zapewnieniu bezpieczeństwa państwa oraz obszar podwójnego zastosowania – to jest obszar gospodarki, który w warunkach zagrożenia bezpieczeństwa w krótkim czasie może dokonać transformacji (rekonwersji) z gospodarki służącej zaspokojeniu potrzeb konsumpcyjnych i rozwojowych na rzecz gospodarki służącej zaspokojeniu potrzeb obronności i bezpieczeństwa kraju. Obszar służący wyłącznie zapewnieniu obronności (a w szerszym ujęciu także bezpieczeństwa) państwa odpowiada w istocie gospodarce obronnej państwa. Natomiast obszar podwójnego zastosowania to swoista rezerwa gospodarki obronnej, która stosownie do potrzeb i okoliczności może być przystosowana do celów związanych z realizacją potrzeb obronnych”². Materialną bazę dla wszystkich tych segmentów stanowi gospodarka narodowa.

Gospodarze podstawy bezpieczeństwa z punktu widzenia *kryterium podejścia identyfikacyjnego* wskazują z kolei na potrzebą wyróżnienia dwóch

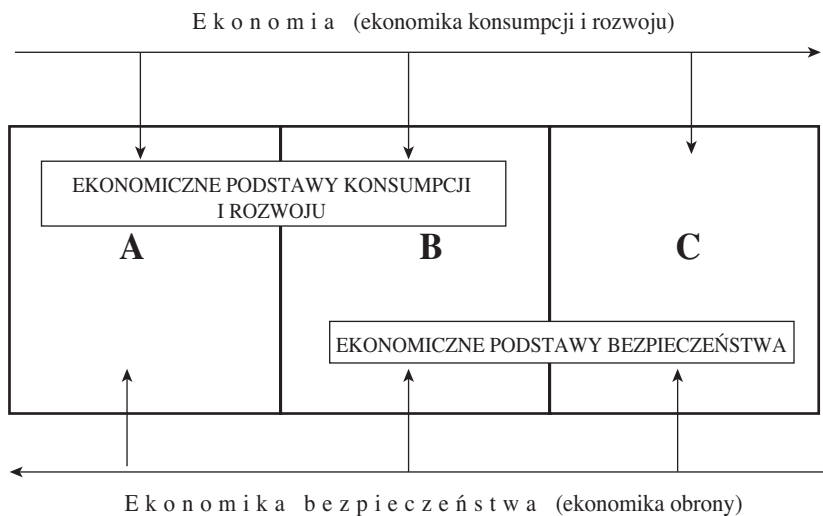
² Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, AON, Warszawa 2002, s. 39–40.

radycznie odmiennych spojrzeń na nie, a mianowicie *narodowego i sojuszniczcko-integracyjnego*.

Identyfikacja GPB według podejścia narodowego wskazuje, że tworzone są one w oparciu o krajowy potencjał gospodarczo-obronny, który jest tożsamy z obszarem gospodarki obronnej państwa.

Analiza struktury gospodarki narodowej z punktu widzenia jej celowego funkcjonowania wskazuje na zróżnicowaną zdolność poszczególnych segmentów zasobów gospodarczych (potencjału gospodarczego) do zaspokajania potrzeb związanych z obronnością (bezpieczeństwem) państwa. W konsekwencji możliwe staje się wydzielenie jej trzech specyficznych obszarów funkcjonalnych A, B i C w których mieści się całość zasobów gospodarczych (potencjału gospodarczego) państwa (schemat 1 i tabela 1).

Schemat 1. Gospodarcze podstawy bezpieczeństwa państwa w ujęciu narodowym

Źródło: *Podstawy, mechanizmy i procedury kształtowania bezpieczeństwa ekonomicznego Polski z punktu widzenia narodowej i sojuszniczej strategii obronnej. Część I – Metodologia i model badań bezpieczeństwa ekonomicznego kraju*, red. nauk. Z. Stachowiak, AON, Warszawa 2001, s. 196.

Obszar „A” gospodarki narodowej został wydzielony jako konieczność uwzględnienia pewnego minimum zasobów, które nie będą mogły być przeznaczone na potrzeby obronności (bezpieczeństwa) nawet w warunkach totalnego

konfliktu zbrojnego. Są, one bowiem niezbędne do przeżycia społeczeństwa na tzw. „zapleczu”, a także do funkcjonowania organizacji państwa (administracji) dostarczającej potrzebne środki dla wojsk walczących.

Tabela 1. Wydzielone obszary gospodarki z punktu widzenia ich przydatności do zaspokajania zróżnicowanych potrzeb

Obszar	Ekonomia	Ekonomika bezpieczeństwa
A	Obszar służący zaspokojeniu potrzeb podstawowych	Obszar niedostępny lub nieprzydatny do zaspokajania potrzeb związanych z bezpieczeństwem
B	Obszar zaspokojenia potrzeb konsumpcyjnych wyższego rzędu i rozwojowych. Obszar racjonalnej transformacji	Obszar „podwójnego zastosowania”
C	Koszt alternatywny bezpieczeństwa w stosunku do innych potrzeb	Obszar służący wyłącznie bezpieczeństwu
A + B	EKONOMICZNE PODSTAWY KONSUMPCJI I ROZWOJU	
B + C		EKONOMICZNE PODSTAWY BEZPIECZEŃSTWA

Objaśnienia:

Poszczególne obszary tworzą przykładowo:

A – zasoby niezbędne do przetrwania ludności i funkcjonowania państwa (np. utrzymanie dzieci i chorych, minimum administracji);

B – zasoby służące w normalnych warunkach celom konsumpcyjnym i rozwojowym, które w warunkach zagrożeń mogą być wykorzystano w przeciwdziałaniach (np. transport i łączność, zakłady produkcyjne po konwersji). Jest to także obszar racjonalnej transformacji przeznaczenia zasobów;

C – zasoby przeznaczone wyłącznie do zaspokajania potrzeb związanych z obronnością i bezpieczeństwem państwa (np. przemysł zbrojeniowy, rezerwy i zapasy ponad normy techniczno-produkcyjne, utrzymywanie alternatywnych źródeł zaopatrzenia);

B + C – Gospodarcze podstawy bezpieczeństwa (obronności) państwa;

A + B – Gospodarcze podstawy konsumpcji i rozwoju.

Źródło: *Podstawy, mechanizmy i procedury, kształtowania bezpieczeństwa ekonomicznego Polski z punktu widzenia narodowej i sojuszniczej strategii obronnej. Część 1 – Metodologia i model badań bezpieczeństwa ekonomicznego kraju*, red. Z. Stachowiak. AON, Warszawa 2001, s. 196.

Zawartość przestrzenną obszaru „B” gospodarki narodowej tworzą zasoby służące w normalnych warunkach celom konsumpcyjnym i rozwojowym, które

w warunkach zagrożeń mogą być wykorzystane w przeciwdziałaniach (np. transport i łączność, zakłady produkcyjne po konwersji). Jest to także obszar racjonalnej transformacji przeznaczenia zasobów.

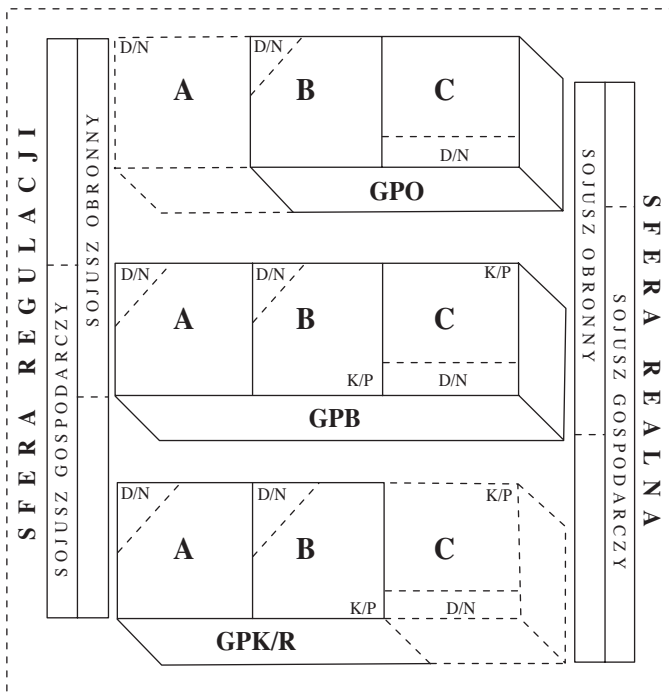
Mając na względzie „naturalne” zadania gospodarki, jakimi są zaspokajanie potrzeb konsumpcyjnych i rozwojowych – bez uwzględnienia potrzeb związanych z obronnością i bezpieczeństwem zasoby gospodarcze umiejscowione w obszarze „C” stanowią „obciążenie” i obrazują skalę obciążenia gospodarki świadczeniami na rzecz obronności i bezpieczeństwa. Zasoby te są jednocześnie kosztem alternatywnym bezpieczeństwa w stosunku do innych potrzeb. Rozpatrywanie gospodarki z punktu widzenia jej zdolności do zaspokajania potrzeb związanych z obronnością i bezpieczeństwem, wskazuje na granice wykorzystania zasobów gospodarczych. Ich przekroczenie, nawet w warunkach wojny, może doprowadzić państwo do załamania pomimo sukcesów na froncie. Natomiast w warunkach pokoju nadmierne wykorzystanie zasobów na potrzeby związane z obronnością i bezpieczeństwem – kosztem potrzeb rozwojowych i konsumpcyjnych – doprowadza do ograniczenia materialnej bazy bezpieczeństwa, a w rezultacie do redukcji poziomu obronności i bezpieczeństwa.

Granice między poszczególnymi obszarami mogą ulegać przesunięciom względem siebie. Sytuacja ta może mieć miejsce pomiędzy obszarem „B” i „C” gospodarki narodowej w zależności od aktualnych priorytetów. W warunkach zmian systemowych i związanych z tym procesem potrzeb modernizacyjnych i rozwojowych – przy braku zagrożeń militarnych o wielkiej skali – należy przesunąć zasoby ze sfery bezpieczeństwa do obszaru „B”. Sztwną granicę dla takich działań musi stanowić zachowanie zdolności zasobów i struktur umiejscowionych w obszarze „C” do wypełnienia przewidzianych dla nich zadań. Ważną zaś cechą zasobów umiejscowionych w obszarze „B” powinna być ich zdolność do przestawienia zastosowania z celów rozwojowych na potrzeby związane z bezpieczeństwem. W tym kontekście należy także widzieć przygotowanie i przystosowanie infrastruktury techniczno-ekonomicznej kraju do przyjęcia sojuszniczej pomocy ekonomicznej i militarnej. Rozmiary zasobów umiejscowionych w poszczególnych wydzielonych tu segmentach mogą podlegać zmianom nie tylko w skutek przesuwania granic pomiędzy nimi, ale także w wyniku procesów rozwojowych lub dostępu do zasobów zagranicznych.

Drugie z podejść – sojuszniczo-integracyjne – jest pochodną faktu członkostwa Polski w NATO i w Unii Europejskiej. Patrząc z punktu widzenia tworzenia i funkcjonowania ekonomicznych podstaw obronności i bezpieczeństwa wymaga to ich postrzegania i wiązania w relacji: bezpieczeństwo narodowe

a bezpieczeństwo sojusznicze, a także strategia narodowa a strategia sojusznicza³.

Schemat 2. Gospodarcze podstawy obronności i bezpieczeństwa państwa w ujęciu sojuszniczym

Objaśnienia:

GPB – gospodarcze podstawy bezpieczeństwa,

GPO – gospodarcze podstawy obronności,

GPK/R – gospodarcze podstawy konsumpcji i rozwoju,

K/P – kreatywny/przydatny,

D/N – destruktywny/nieprzydatny.

Źródło: *Gospodarcze podstawy bezpieczeństwa państwa wobec wyzwań rozwojowych świata na początku XXI wieku, Część I – Identyfikacja gospodarczych podstaw bezpieczeństwa państwa oraz wyzwań rozwojowych świata na początku XXI wieku*, red. B. Balcerowicz, AON, Warszawa 2002, s. 49.

³ Z. Stachowiak, *Gospodarcze podstawy bezpieczeństwa jako obiekt badawczy ekonomiki bezpieczeństwa* [w:] *Wybrane problemy ekonomiki bezpieczeństwa*, red. Z. Stachowiak i J. Płaczek, AON, Warszawa 2002, s. 71–80.

Strategia sojusznicza nie może wyręczyć danego kraju od interesowania się zasadniczymi zagadnieniami dotyczącymi swej obronności (bezpieczeństwa). Oznacza to potrzebę wypracowania adekwatnej do nowych realiów strategii narodowej, która wobec strategii sojuszniczej nie ujawnia jednokierunkowych relacji nadrzędności i podrzędności, ale dwustronne oddziaływanie na siebie mające wyraz dwutorowej i zrównoważonej podrzędności. Z jednej strony bowiem interesy i cele strategii narodowych są pierwotne w stosunku do strategii sojuszniczej, z drugiej strony zaś ustalenia sojusznicze są nadrzędne w zakresie sposobów i procedur postępowania. Oznacza to, że jej wyrazem jest nadrzędność strategii narodowej wobec sojuszniczej, tam gdzie chodzi o żywotne interesy narodu, a zarazem podrzędność strategii narodowej wobec sojuszniczej w sytuacji wykonywana wspólnie zaplanowanych zamierzeń. Rozumienie relacji między strategią narodową a sojuszniczą zależy od właściwego postrzegania istoty sojuszu. Jeśli będzie on traktowany jako instrument polityki bezpieczeństwa danego państwa, a także państw będących jego członkami, to jego celem nie jest ograniczenie suwerennej odpowiedzialności za bezpieczeństwo państwa lecz zespolenie wysiłków aliantów – a przez to zwiększenie możliwości realizacji zadań obronnych każdego z nich.

Skuteczność GPB zależna jest od potencjału ekonomicznego każdego z państw, jak i sojuszu w całości. Taki układ ujawnia wiele ról i zadań każdego z uczestników sojuszu. Jedną z nich jest także rola Państwa-Gospodarka, której pełnienie spoczęło na Polsce z chwilą przystąpienia do Sojuszu Północnoatlantyckiego. Rodzi ona cały szereg dylematów mających z jednej strony charakter sojuszniczych zobowiązań, z drugiej strony zaś rodzi pytania o korzyści z tego tytułu⁴.

Ekonomiczne podstawy obronności i bezpieczeństwa ze względu na *treść procesów* zachodzących w nich upoważniają do wyróżnienia sfery regulacyjnej i sfery realnej. Pierwsza ze sfer – realna, obejmuje procesy materialne wytwarzania dóbr i świadczenia usług pożądaných z punktu widzenia zapewnienia obronności (bezpieczeństwa) państwa, tworzy ją materialna baza produkcyjna gospodarki narodowej, wraz z zasobami naturalnymi i wytworzonymi dobrami produkcyjnymi i konsumpcyjnymi oraz ludność i zmiany w jej strukturze. Składają się na nią różnego rodzaju procesy materialne (fizyczne), których rezultatem są dobra materialne i usługi charakteryzujące się określoną użytecznością. Zalicza się do nich działalność produkcyjną, inwestycyjną, transporto-

⁴ H. Szafran, *Wsparcie pobytu i działań wojsk sojuszniczych na terytorium Polski (Host Nation Support)*, AON, Warszawa 2000.

wą, usługową, itd. Jest ona zorganizowana stosownie do pełnionych funkcji, a. jej struktura odzwierciedla procesy realne zachodzące w niej. Druga ze sfer – regulacyjna, obejmuje procesy informacyjno-decyzyjne o charakterze regulacyjnego oddziaływania na podmioty gospodarcze w celu wywołania określonego procesu w gospodarce lub osiągnięcia określonego stanu gospodarki. Jej struktura organizacyjna jest odpowiednia do pełnionych funkcji. Tworzą ją oddziaływania ludzi w roli producentów, przedstawicieli władzy, zasady podziału, zmiany konsumpcji, reguły prawne i normy społeczne wiążące procesy gospodarcze. Składa się ona z układu więzi wchodzących w skład mechanizmu regulacji rynkowej i bezpośredniej. Przebiegające w niej procesy informacyjno-decyzyjne, polegają na postrzeganiu, przetwarzaniu i przekazywaniu różnego rodzaju informacji, a także na przygotowaniu i podejmowaniu decyzji. Rezultaty tych procesów mają wywoływać pożądane zdarzenia (zachowania) w sferze realnej.

Podsystem realny jak i regulacji ekonomicznych podstaw obronności – podlega ciągłemu procesowi przekształceń pod wpływem przepływów informacyjno-decyzyjnych, czyli regulatorów ekonomicznych i administracyjnych, zawierających określoną treść w postaci opisu, zachęty do działania, polecenia, nakazu, zakazu, limitu, itp. Ich efekty są rezultatem działań regulacyjnych uczestników gospodarowania: gospodarstw domowych (konsumentów), przedsiębiorstw (pracowników) i ośrodków władzy państwowej. Działania te nie mają charakteru jednokierunkowego. Są one wynikiem interakcji między ośrodkiem regulującym, a układem regulowanym, który zawsze stara się wpływać na ośrodek regulujący w celu wymuszenia korzystnych dla siebie oddziaływań regulacyjnych.

W ujęciu narodowym gospodarcze podstawy bezpieczeństwa tworzone są w oparciu o obszar służący wyłącznie bezpieczeństwu i obszar podwójnego zastosowania (B+C), który tworzą system gospodarki obronnej (przemysł obronny, infrastruktura gospodarczo-obronna, rezerwy gospodarczo-obronne, postęp naukowo-techniczny oraz międzynarodowa współpraca gospodarcza i gospodarczo-obronna); system kierowania gospodarczymi podstawami bezpieczeństwa (kierowanie gospodarką obronną, dostosowanie potrzeb obronności do możliwości gospodarki, mobilizacja gospodarcza) oraz system logistyki obronnej (zaspokajanie potrzeb obronnych, świadczenia na rzecz obronności, zobowiązania sojusznicze wynikające z odgrywania roli państwa gospodarcza).

Uszczegółowienie zaś podejścia sojuszniczego, uwzględniającego zarówno zobowiązania sojuszu obronnego jak i gospodarczego, skłania do wyróżnienia⁵:

- gospodarczych podstaw obronności (GPO) składających się z obszaru służącego wyłącznie zapewnieniu obronności i obszaru podwójnego zastosowania, które to w marginalnym zakresie ujawniają elementy destrukcyjne i nieprzydatne (D/N) oraz obszar niedostępny lub nieprzydatny do zaspokojenia potrzeb związanych z bezpieczeństwem, charakteryzujący się elementami destrukcyjnymi i nieprzydatnymi z punktu widzenia obronności ale jednocześnie kreatywnymi i przydatnymi z punktu widzenia rozwoju;
- gospodarcze podstawy bezpieczeństwa (GPB) charakteryzujące się tym, że wszystkie elementy składowe (A+B+C) w dominującej części ujawniają znamiona kreacji i przydatności, a tylko w marginalnej części zjawiska destrukcji i nieprzydatności;
- ekonomiczne podstawy konsumpcji i rozwoju (GPK/R) – obejmujące jako zasadnicze obszar niedostępny lub nieprzydatny do zaspokojenia potrzeb związanych z bezpieczeństwem (A) charakteryzujący się dominacją cech kreatywnych i przydatnych oraz obszar podwójnego zastosowania charakteryzujący się takimi samymi cechami oraz obszar służący wyłącznie bezpieczeństwu charakteryzujący się cechami destrukcyjnymi i nieprzydatnymi z punktu widzenia rozwoju i konsumpcji oraz kreatywnymi i przydatnymi z punktu widzenia obronności.

Postrzeżenie gospodarczych podstaw obronności (bezpieczeństwa) ze względu na *kryterium pełnionych funkcji* pozwala na wyróżnienie tak w sferze realnej, jak i regulacji – trzech funkcji, a mianowicie⁶: *obronnej, konsumpcji i rozwoju oraz bezpieczeństwa*. Istotą funkcji obronnej jest takie ukształtowanie ich podstaw, które zapewniłyby pełnienie tej funkcji. Natomiast istotą funkcji konsumpcji jest zapewnienie obywatelom danego (konkretnego) państwa zaspokojenia potrzeb konsumpcyjnych na poziomie akceptowanym przez społeczeństwo. Z kolei istotą funkcji rozwojowej jest zapewnienie rozwoju – zarówno społeczeństwa jak i gospodarki.

⁵ Z. Stachowiak, *Filozofia postrzegania i identyfikowania gospodarczych podstaw bezpieczeństwa państwa* [w:] *Gospodarcze...*, op.cit., s. 52-53.

⁶ Ibidem, s. 53–54.

Ważnym obszarem założeń gospodarczych podstaw bezpieczeństwa jest logistyka obronna, postrzegana na wielu nakładających się na siebie płaszczyznach, tak ze sfery realnej jak również normatywno-regulacyjnej i funkcjonalnej.

Pierwoszoplanowymi kwestiami z obszaru logistyki obronnej muszą być te które dotyczą zaspokojenia materialnych potrzeb obronnych państwa, a w szczególności: zapewnienia optymalnych warunków do utrzymania i szkolenia Sił Zbrojnych w czasie pokoju; przygotowania bazy do wykonania przez armię zadań w okresie zagrożenia bezpieczeństwa państwa i w czasie wojny; oraz stworzenia warunków przetrwania ludności w sytuacjach ekstremalnych.

Ze względu na to, że obecny poziom zaspokojenia potrzeb materialnych wojska, a także innych ogniw kształtowania obronności i bezpieczeństwa państwa, uznać należy za dalece odbiegający od potrzeb, celowym staje się określenie oczekiwań w tym zakresie. Pamiętać przy tym należy, iż GPO wpisując się muszą jednocześnie w koalicyjny system obronności. Oznacza to, że realizacja materialnych potrzeb obronności państwa w pierwszej kolejności powinna być realizowana z nagromadzonych narodowych rezerw i zapasów, a dopiero w drugiej kolejności z dostaw zewnętrznych wynikających z sojuszniczych powiązań gospodarczo-obronnych.

Wszystkie podejmowane działania muszą uwzględniać finansowe konsekwencje wysiłku obronnego państwa, czyli wydatków budżetowych państwa na obronność. Oznacza to jednocześnie wskazanie ich źródeł finansowania. W związku z tym założyć trzeba, że generalną zasadą polityki bezpieczeństwa (w tym obronności) państwa musi stać się obciążenie kosztami związanymi z utrzymaniem bezpieczeństwa państwa wszystkich obywateli naszego kraju. Odnoszona jest ona zarówno do czasu pokoju, jak i zagrożenia oraz wojny. Świadczenia z ich strony mieć muszą przy tym zarówno charakter osobistych, rzeczowych jak i szczególnych.

Jeśli chodzi o świadczenia osobie, to obowiązkowi ich udzielenia muszą być objęci zarówno w czasie pokoju jak i wojny wszyscy obywatele w określonym przedziale wieku (między szesnastym a sześćdziesiątym rokiem życia), z wyjątkiem osób przewidzianych do wykonania innych zadań lub posiadających określoną kategorię zdrowia. Natomiast obowiązek świadczeń rzeczowych może być nałożony na urzędy i instytucje państwowe, podmioty gospodarcze i inne jednostki organizacyjne, a w czasie mobilizacji i wojny również na osoby fizyczne. Z kolei świadczeniom szczególnym podlegać muszą organy administracji, podmioty gospodarcze i inne jednostki organizacyjne realizujące zadania na rzecz obronności i bezpieczeństwa państwa, w tym związane z osią-

ganiem wyższych stanów gotowości bojowej w Siłach Zbrojnych oraz ogłoszeniem mobilizacji⁷. Decyzje o nałożeniu obowiązku konkretnego świadczenia mieć muszą rygor natychmiastowej wykonalności w określonym terminie.

Ponieważ w Polsce, pozostającej ciągle w procesie transformacji systemowej, do dnia dzisiejszego nie udało się wypracować spójnych programów w zakresie realizacji wszystkich rodzajów świadczeń celowym i koniecznym staje się sprecyzowanie prawnych ram ich realizacji.

Stosunkowo nowym elementem systemu logistyki obronnej w naszym kraju jest podsystem wsparcia logistycznego sojusznicznych wojsk NATO – wsparcia Państwa Gospodarza (HNS). Celowym wydaje się precyzyjniejsze uregulowanie zobowiązań wynikające z porozumień w ramach sojuszu lub z dwustronnych bądź wielostronnych umów zawartych między „Państwem Gospodarzem” oraz organizacją NATO (dowódcami NATO) i państwami wysyłającymi wojska. Regulacje te powinny zakładać realizację zobowiązań sojusznicznych głównie siłami wojskowymi z wykorzystaniem zasobów wojskowych, przy równoczesnym dążeniu jednak do maksymalizacji wykorzystania – jeśli jest to celowe, realne, dostępne na czas i korzystne finansowo – możliwości środków cywilnych. Sięganie do cywilnych źródeł zasilania ma na celu także utrzymywanie nienaruszonych zasobów własnych wojska i obniżenie kosztów podejmowanych działań. Inną ważną przesłanką jest to, iż konieczność poniesienia nakładów na stworzenie odpowiedniej infrastruktury będzie się także przekładało na sferę gospodarczą, co może mieć korzystny wpływ na rozwój szeregu regionów Polski, gdyż na ten cel przeznaczane są znaczne środki w ramach specjalnego funduszu NATO⁸.

Gospodarcze podstawy obronności powinny również uwzględniać wyzwania jakie niesie wobec logistyki obronnej tzw. „nowa gospodarka” wysuwająca na plan pierwszy idee przedsiębiorczości i innowacyjności⁹ a także racjonalności i efektywności¹⁰. One to bowiem zrodziły outsourcing jako nową formę

⁷ Słownik..., op. cit., s. 79–80.

⁸ M. Juszczyk, *Wsparcie działań przez państwo gospodarza. Podstawowe problemy teorii*, AON, Warszawa 2003.

⁹ Z. Kurasiński, *Wybrane aspekty rozwoju logistyki w XXI wieku [w:] Logistyka a przedsiębiorczość i innowacyjność i przedsiębiorczość w warunkach „Nowej gospodarki”*, red. Z. Stachowiak, Wyd. WSFiZ, Siedlce 2007, s.11–25.

¹⁰ M. Wasylko, *Logistyka jako system racjonalizacji produktów regionalnych [w:] Logistyka...*, op. cit., s. 26–32; M. Krč, *Efektywność a outsourcing w siłach zbrojnych w ramach regionu [w:] Logistyka...*, op. cit., s. 127–133.

realizacji zadań w siłach zbrojnych¹¹. Powinna ona być wykorzystana także pod kątem obniżenia wydatków na obronność państwa¹².

Reasumując rola logistyki systematycznie wzrasta zarówno w skali makro jak i mikro regionalnej. W tej jej części gdzie realizowane są zadania na rzecz obronności i bezpieczeństwa państwa jest ona potężnym filarem strukturalnym zabezpieczającym prawidłowe funkcjonowanie tego wszystkiego co rozumiemy przez gospodarcze podstawy bezpieczeństwa zarówno w układzie narodowym jak i sojusznicy.

Bibliografia

- Bezpieczeństwo narodowe Polski w 21 wieku*, red. R. Jakubczak i J. Flis, Wyd. Bellona, Warszawa 2006.
- Ekonomika obrony*, red. W. Bednarek, Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 1994.
- Ekonomiczne podstawy systemu obronności państwa w czasie pokoju, kryzysu i wojny*, praca doktorska W. Zieliński, AON, Warszawa 2009.
- Przemiany społeczno-ekonomiczne a przedsiębiorczość i innowacyjność przedsiębiorstw w warunkach „Nowej Gospodarki”*, red Z. Stachowiak, Wyd. Wyższej Szkoły Finansów i Zarządzania, Siedlce 2008.
- Skowrońska A., *Rola polityki logistycznej państwa we wdrażaniu zrównoważonego rozwoju*, Wyd. Uniwersytetu Ekonomicznego, Wrocław 2009.
- Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, AON, Warszawa 2002.
- Wybrane problemy ekonomiki bezpieczeństwa*, red. Z. Stachowiak i J. Płaczek, AON Warszawa 2002.

¹¹ T. Masiowski, *Outsourcing w logistyce polskich sił zbrojnych* [w:] *Logistyka...*, op. cit., s. 109–113; A. Szymonik, *Doświadczenia z wykorzystania outsourcingu w siłach zbrojnych szansa poprawy zarządzania przedsiębiorstwem* [w:] *Logistyka...*, op. cit., s. 114–126; W. Zieliński, *Dylematy wdrażania outsourcingu w oddziałach gospodarczych Wojska Polskiego w latach transformacji systemowej* [w:] *Logistyka...*, op. cit., s. 142–150.

¹² Z. Stachowiak, *Outsourcing jako koncepcja obniżenia wydatków na obronność kraju* [w:] *Logistyka...*, op. cit., s. 134–141.